

Simone Weil, a fiatalon meghalt francia filozófusnőt Gabriel Marcel óta „az abszolútum tanújaként”, Camus óta pedig a 20. század egyik legjelentősebb gondolkodójaként tarthatjuk számon. A neves filozófus, Alain legjobb tanítványaként feltűnő lány gimnáziumi állásait odahagyva huszonévesen beleyötri magát a gyárak világába a munkások nyomora iránti szolidaritásból, részt vesz a spanyol polgárháborúban, aztán Olaszország egy kis templomában „eljön érte Krisztus”, és életében először térdre ereszkedik. S miközben szerencsétlen rabokkal levelezik, szindikalista mozgalmakban vesz részt, beteg kislányhoz jár mesélni, tíz vastag kötetet tesz ki szenvedélyesen hiteles életműve.

Még ha közhelynek számít is, fontos közhely számunkra, hogy Magyarországon Pilinszky János tette ismertté, akinek – saját bevallása szerint – tíz éves hallgatását alapvetően meghatározta a Weilel való találkozás. Olyan üzeneteket kapott a filozófusnőtől, melyek szervesen beépültek ars poeticájába (lásd *Juttának, S. W.-hez*), de a tizenöt kötetnyi mű, melyet eredetiben olvasott, látens módon végigvonul e lírán. Utólagosan pedig elmondhatjuk, hogy a reveláció szerű ráatalálás hozzájárult az utolsó kötetek gyümölcsöző és érett, s ugyanakkor szikáran „szálkás” (lásd *Szálkáké*) lírai megújuláshoz. Ahogyan Sepsi Enikő is rámutat, egyenesen odáig terjed ez a hatás, hogy „olyan főnévi igeneves szerkezetekkel találkozhatunk, melyek a magyarban idegenül hatnak, de Simone Weil stílusának alapvető jellemzői.”(74.)

Simone Weil „a küszöb misztikusaként” is aposztrofálja a világszerte bőséges recepció, hiszen zsidó származásából, liberális szellemű neveltetéséből nem következne evidensen az a kereszténység melletti mélységes elkötelezettség, a krisztuskövetés folytonos és megalkuvást nem tűrő intenzitással lobogó, mégis szigorúan kordában tartott lángja, mely egész életét áthatotta. Mégsem keresztelkedett meg sohasem – a kérdés sokat vitatott: elitizmussal, elhatárolódással is megvádolták életművének kutatói, másrészt viszont az egyetemesség és az isteni akaratnak való feltételen engedelmség jegyében való kívülmaradást is többen hangsúlyozzák.

Aki azonban 2010 januárjában részt vett a Budapesti Francia Intézetben a Simone Weil születésének századik évfordulójára megrendezett konferencián – mely egy több állomásból álló nemzetközi konferenciasorozat egyik utolsó állomása volt –, nem maradhatott „a küszöbön”. Az alkalom rendkívüli volt, ahogyan az előadások anyagából készült, 2011-ben kiadott kötet is kétségtelenül tanúsítja, hiszen a filozófusnőről eddig magyar nyelven csak egyetlen monográfia jelent meg (*Simone Weil vallásos metafizikája*), amihez hozzá kell tennünk azonban, hogy a téma egyik legalaposabb és legavatottabb kutatójától, Vető Miklóstól származik, aki egyébként a konferencia egyik központi alakjaként is jelen volt, valamint aki a könyv lényeglátó *Előszavát* és mélyreható befejező tanulmányát is jegyzi – különös tekintettel misztika és „visszateremtés” kapcsolatára.

A kötet, amellyel együtt Weil legkiválóbb nemzetközi elemzőinek előadásait tartalmazza, rámutat életművének sokrétűségére is. A világhírű matematikus báty, André Weil árnyékában cseperedett kislány a matematikai geometrialitást alapvető viszonyítási pontként alkalmazza, misztikájában éppúgy, mint irodalmi elemzéseiben. A görög műveltség mellett a Bhagavad Gítát tanulmányozza, miközben a keresztrefeszülés legstíbtább formáit próbálgatja.

Bepillantást nyerhetünk tehát egy olyan intenzív és zseniális életpálya kibomlási fokozataiba, mely befejezetlenségében is a teljességre való irányultságot sugározza: vallás, szociális elköteleződés, művészet és politikai reflexiók mind-mind egybefutnak itt.

Emmanuel Gabellieri például európai horizontokat világít meg, kiemelve egy fontos Weil-jóslatot: „Európa számára nem lehet más módja annak, hogy elkerülje az amerikai befolyás által bekövetkező szétbomlását, mint a Kelettel való új, igazi, mély kapcsolat létesítése.” (53.)

Sepsi Enikő, aki egyúttal (Gutbrod Gizellával közösen) a tanulmányok fordítója és szerkesztője, az énkoncepciók kérdését veti föl, és a nem-cselekvő cselekvés, az önvisszateremtés (*décréation*) szemszögéből közelít a színház lépcsőin keresztül. (Meglépő, hogy a tanulmányok során a szerző tollából származó egyetlen ismeretes színdarab, a *Venise Sauvée (Megszabadított Velence)* milyen gyakori referencia-forrás ebben a terjedelmes oeuvre-ben.) Az én lerombolása és az Isten és Isten közötti találkozás lehetővé tételének mesterségéről van szó, aminek holdudvarában olyan központi fogalmak kapnak teret, mint engedelmesség, alázat és kegyelem. Paradox (avagy épphogy evidens?) módon a weili doktrína mégis az öröm köré épül („Az öröm az egyetlen valóság” – mondja).

A tanulmánykötet egy eddig magyar nyelven kiadatlan írással indít, az *Intuitions pré-chrétiennes* című műből, mely nagy vonalakban tartalmazza Simone Weil filozófiájának fő metszéspontjait. Álljon itt néhány izgalmas részlet: „Nincs hatalmunk megváltoztatni az oldalak négyzeteinek összegét a derékszögű háromszögben, de nincs összeg sem, ha az elme nem működik, és nem fogja fel a bizonyítást.” (17.); „a matematikai relációk használata teszi egyedül lehetővé, hogy az érzékelhető világot mozdulatlan anyagból, és nem megszámlálhatatlan szeszélyes istenségből állóként lássuk. Ez a matematika mindenek előtt egy Isten által írt misztikus vers.” (24.); „az anyagban rejlő szükségyszerűség és a bennünk rejlő szabadság alkotta ellentétpáros az engedelmességben lép egységre, mert szabadnak lenni számunkra annyi, mint az Isten iránti engedelmességre vágyani. Minden más szabadság hazugság.” (16.) Az ember tehát nem tud nem engedelmeskedni az isteni akaratnak, de két választása van: vagy beleegyezik az engedelmességbe, vagy nem. Ezt az engedelmes beleegyezést csodáljuk a tenger hullámaiban vagy „a hegyek szökevény ráncában.” A „szépség labirintusának” metaforája pedig egy örökérvényű mítikus életszituációba vezérel, miszerint a szépség labirintus, melyben sokan elindulnak, de a legtöbben megtorpannak. Akik benn maradnak, azokat Isten bekebelezi, majd kiokádja. Ezek után már ők tessékkelik beljebb az arra járókat. A beavatás csakis az anyagon keresztül történhet, ami (testi és lelki) szenvedéssel jár. A lélek az anyag szerint gravitál

folytonosan, és ezzel csakis a kegyelem helyezkedhet szembe. Az „engagement immobile” szellemében pedig sem az örömet, sem a szenvedést nem szabad keresni – a weili szükségyszerűség tehát mintegy az istenséget magát jelenti.

A tanulmánykötet jól kiemeli a kereszténység fontos és sajnos sokszor háttérbe szoruló aspektusát, az egyetemességre, egységre törekvést. Azaz nem azt keresni, ami szétválaszt, hanem, ami összeköt. Weil logikusan szikrázó stílusában nem pusztán – Pilinszky szavaival – „patologikus műveltsége” csillan fel, hanem az emberiség lényegi problémáira, kérdéseire való figyelem és áldozatkészség. Nem véletlen az sem, hogy a figyelem iskoláját alkotta meg, és azt vallja, hogy az iskolákban elsősorban a figyelemre kellene megtanítani a gyerekeket.

Joël Janiaud írásából élénk tűnik egy megalkuvást nem tűrő emberi lény lélekrajza is, aki azonban mindig önmagához a legszigorúbb. A benső űr-üresség elfogadásával jut el odáig, hogy az álmódosásban látja minden rossz gyökerét. Akár szélsőségekbe is hajló igazság-hűsége az önviszateremtés olyan fokára juttatja, hogy halála nem történhet másként, mint az együtt-szenvedés fölemészttődésében. Így születnek olyan letisztult szövegek tollából, mint például a *Prologus*, melyről Gutbrod Gizellától, Simone Weil egyik legavatottabb magyarországi kutatójától olvashatunk. A misztikus írás érzékeny elemzéseiben valóban a legszebb részeket emeli ki, alázattal adva meg a mű irodalmi olvasatát, így ez a kötet egyik kuriózuma. Szó esik kereszttről, egységről, csendről, paradoxonról. Itt lelhetjük föl a következő, megkapó Weil-mondatot is: „Isten haragjának a gondolata csak szeretetet vált ki belőlem.” (154.)

Simone Weil erős olvasmány, és fontos tudatában lennünk, hogy a róla szóló elemzések ereje nagyrészt maguknak az idézeteknek az erejében, a zsenialitás átsejlésében rejlik. Elementáris erejét mindenkit másként megszólító, eredeti stílusa alapozza meg, amely nem engedi meg az üresjáratokban való kószálást, és éppen hogy szembeszegül minden személyessel. Mégis, a róla szóló elemzések tovább lendítenek minket, mert szövegeinek aktualitását és mély humanizmusát tolmácsolják. A szépség labirintusába invitálnak. A könyv egyik kulcsmondatát pedig talán egyik olasz méltatója, Giovanni Trabucco idézi: „a misztika az emberiség hatóerejének egyetlen forrása”. (165.) Ebből a tiszta forrásból meríthetünk tehát Weilt olvasva, aki éppen ellentmondásosságában ösztönözhet a magunkkal való szembenézésre és a benső figyelemre azzal a megnyugtató alaptétellel, amit *Jegyzetfüzetében* olvashatunk: „Ha leereszkedünk önmagunkba, úgy találjuk, hogy pontosan azt, amire vágyunk, már birtokoljuk.”¹ Remélhetőleg a kötet birtoklására sokaknak vágya kél, és elindulnak, leereszkednek – ezúttal első lépésként nem önmagukba, hanem a könyv beszerzésére.

Turai Laura

¹ Simone WEIL, *Jegyzetfüzet*, ford. JELENITS István, Bp., Új Ember–Új Mandátum, 2003, 18.